

waarin de wet van Say zich dus niet kan realiseren, is de mogelijkheid van verkoop van producten op internationale markten, waarvoor anders geen of onvoldoende vraag zou bestaan, voor deze landen bijzonder belangrijk. Zij verkrijgen dan internationale betaalmiddelen, waarvoor andere producten kunnen worden gekocht. Deze buitenlandse producten verkrijgen zij in feite zonder kosten, omdat voor de binnenslands voor exportdoeleinden gebruikte productiemiddelen toch geen ander emploi gevonden zou kunnen worden⁷⁾. Te denken valt hier aan arbeid en minerale natuurgaven en in bijzondere omstandigheden ook nog wel aan grond.

Wanneer men let op al de gunstige gevolgen, die aan internationale handel worden toegeschreven, en in vele gevallen geschiedt dit terecht, dan zal men zich ongetwijfeld verwonderd afvragen, waarom dan niet vele van de huidige ontwikkelingslanden reeds lang een hoog stadium van economische ontwikkeling hebben bereikt. Verschillende van deze gebieden nemen immers reeds gedurende vele decennia intensief aan het internationale ruilverkeer deel, met name als leverancier van voedingsmiddelen, industriële grondstoffen, aardolie en mineralen.

Het antwoord op deze vraag is niet gemakkelijk te geven. Verschillende auteurs hebben zich bezig gehouden met de relatie tussen internationale handel en economische ontwikkeling, waarbij velen op dikwijls uiteenlopende gronden tot de conclusie komen, dat de internationale handel zelfs schadelijk is geweest voor de economische ontwikkeling van vele onderontwikkelde gebieden. Zo meent Myrdal in zijn dikwijls suggestieve terminologie, dat de internationale handel sterke „backwash” effecten in deze gebieden heeft uitgeoefend, waarbij hij denkt aan kapitaalvlucht uit deze landen naar Westerse gebieden met hogere rendementen en een betere graad van rechtszekerheid, en de invloed van buitenlandse concurrentie op aanwezige ambachtelijke activiteiten⁸⁾.

Anderen wijzen op het feit, dat de met westers kapitaal en ondernemerskwaliteiten ontwikkelde exportsectoren de volkshuishouding een dualistisch karakter hebben gegeven, een kleine sector met naar Westerse

---

⁷⁾ G. Haberler: „International Trade and Development” (1959) blz. 9 meent, dat deze „vent for surplus”-gedachte kan worden gezien als een extreem geval van verschillen in comparatieve kosten. M.i. miskent deze opvatting het essentiële verschil tussen een situatie, waarin de wet van Say kan werken, en waarin dus door het prijzenmechanisme de aanpassingen in de productiestructuur zich volgens de lijnen van de comparatieve kostentheorie kunnen voltrekken, en een situatie, waarin de wet van Say zich niet kan realiseren.

⁸⁾ G. Myrdal: „Economic Theory and Underdeveloped Regions” (1957) blz. 51 e.v.